

Et pakistansk hjem på museum

Den flerkulturelle samtid ønsker velkommen inn

Leif Pareli

Norsk Folkemuseum

E-post: leif.pareli@norskfolkemuseum.no

Abstract:

Since the foundation in 1894 of Norsk Folkemuseum as a museum devoted to the culture of “the Norwegian people”, the meaning of that concept has been revised by the museum time and time again. Such changing attitudes were also reflected in its organization: From an initial distinction simply between “the city” and “the countryside” more elements were introduced, with a new department devoted to the life and culture of industrial workers, while another department since the 1950s documented and studied the culture of the Sami, who until then had been under the responsibility of the Ethnographic Museum. This last addition to the museum clearly implied a reconsideration of traditional ideas about the ethnic composition of the nation. New challenges have arisen in later years as a result of the increased immigration from Non-European countries since around 1970. Several projects have recently been initiated in the museum in response to this new situation. This paper deals with one such project.

The exhibition *A Pakistani Home in Norway*, which opened in 2003, is the first permanent museum exhibition dealing with contemporary immigrant life in Norway. The home of a Pakistani family living in Oslo was extensively documented and formed the basis for the exhibition, although some features were consciously altered in order to protect the integrity of the informants. The project posed a number of problems new to the museum, such as how to foresee what possible sanctions informants might experience from others in the local Pakistani community. Cooperation with the informants, e.g. in shopping for exhibition items, brought unexpected insight into various aspects of local Pakistani culture. Although the exhibition does not touch explicitly upon issues central to current public debate, such as integration, marriage patterns and gender roles, the author argues that the exhibition may well constitute a starting point for discussions about such topics. Also, the experiences encountered during the process of creating the exhibition may be useful for other multicultural museum projects in coming years.

Siden Norsk Folkemuseum ble opprettet i 1894, med det formål å samle, bevare og utstille materiale som gjelder "det norske folk", har innholdet i dette begrepet vært gjenstand for stadig debatt og omvurdering. I de senere år har diskusjonen særlig dreid seg om de nye forståelser av begrepet "norsk" som følger av at samfunnet i stadig sterkere grad preges av innvandring og dermed av etnisk og kulturelt mangfold. For å fange opp dette mangfoldet har Norsk Folkemusum satt i gang flere prosjekter som dokumenterer og formidler sider av dagens flerkulturelle virkelighet. Den utstillingen som er tema for denne artikkelen, er ett slikt tiltak.¹

Et pakistansk hjem i Norge er den første permanente museumsutstillingen her i landet som dreier seg om innvandrernes liv i det norske samfunnet.² Utstillingen, som åpnet sommeren 2003, er laget med flere formål i tankene. Den er først og fremst en mulighet for museets store og mangfoldige publikum til å komme innenfor døren til et pakistansk hjem i Norge, og se hvordan det ser ut der. Det er det ikke mange blant publikum som har hatt anledning til før. For selv om mennesker med ulik etnisk bakgrunn kan ha hyppig og mangfoldig kontakt i det offentlige rom, er den private sfære for de aller fleste et lukket territorium for andre enn egen gruppe. Slik er det ikke bare mellom innvandrere og "de norske". Barrierene for sosial kontakt i privatsfæren ser ut til ofte å være vel så høye mellom ulike innvandrergupper. Det er altså mye å lære for alle ved å besøke utstillingen, uansett egen nasjonalitet. Observasjoner av publikum bekrefter da også at det er mange myter og fordommer som kan avlives ved et slikt besøk.

Det andre hovedformålet med utstillingen er å markere at innvandrernes liv er å anse som en fullverdig del av det norske

kulturbildet. Deres tradisjoner, levemåter og verdier er noe museene bør dokumentere, forske på og formidle, på samme måte som når det gjelder norsk kultur ellers. Igjen er dette et budskap til flere målgrupper. For det første er det en påminnelse til "norskingene" om at det norske samfunn og kulturbilde er mer sammensatt og mangfoldig enn før. Det er det som kjent ikke alle som er like begeistret for. Særlig i forhold til slike negative holdninger kan det være en viktig oppgave for museene å gi stoff til ettertanke, og forhåpentligvis etter hvert også til holdningsendring. For det andre er utstillingen ment å gi et signal til innvandrere, uansett nasjonal eller etnisk bakgrunn, om anerkjennelse og aksept for at også de og deres liv skal bli tatt på alvor i museenes arbeid. Det er viktig nok. Museene er kanskje ikke de institusjonene som har mest umiddelbar betydning for innvandrernes opplevelse av aksept og verdsettelse, men de har høy prestisje i brede lag av befolkningen, og de oppfattes stort sett som troverdige og veloverveide i det de sier. Denne tilliten er det viktig at museene bruker på en konstruktiv måte, og det flerkulturelle temaet er et felt der innsats trenges, og etterspørres fra offentlighet og myndigheter.³

Norsk Folkemuseum og det flerkulturelle

Norsk Folkemuseum ble grunnlagt i en tid da den norske nasjonsbyggingen var på sitt sterkeste, på slutten av attenhundretallet. Museet var selv et produkt av nasjonsbyggingen, og ble på sin side selv en viktig medspiller i dette storstilte prosjektet. Oppgaven for museet, slik den ble formulert i dets *fundas* eller grunddokument, var å samle og utstille alt som belyste det norske folks kulturliv. Hva som lå i begrepet "det norske folk" ble hverken pre-

sisert eller problematisert. Men praksis ble at museet kom til å beskjeftige seg lite med de etniske minoritetene som fantes i landet. Viktigst blant dem var samene. Riktignok ble det i løpet av museets første år kjøpt inn noen få samiske gjenstander, men disse få ble unntakene som bekreftet regelen. Noen år senere fremgår det av arkivene at ”finske” (dvs. samiske) gjenstander som Folke-museet hadde fått i gave, ble videresendt til Etnografisk Museum med den begrunnelse at det museet hadde studiet av ”lapper og finner” som sin hovedoppgave (Pareli 2004:34). Det ble heller ikke samlet gjenstander som dokumenterte andre folkegrupper i Norge. De fem som i dag har fått offisiell status som nasjonale minoriteter – jøder, kvener, rom (sigøynere), skogfinner og tatere – er knapt å spore i museets samlinger, og nesten aldri slik at den etniske tilhørigheten fremgår, for eksempel ved data-søk i museets kataloger. Museet kom i brede lag til å bli assosiert med ”det heilnorske”, det vil først og fremst si bondekultur fra innlandets daler, gjennom elementer som stavkirke, laftehus, folkedrakt-er og rosemaling. Dette bildet av museet er blitt så etablert i folks bevissthet at selv forsiktige endringsforsøk nesten automatisk har ført til protester fra personer og miljøer som ønsker å bevare museets profil uendret. Som museets direktør Olav Aaraas har uttrykt det: Museumsvokterne befinner seg *utenfor* museets murer.⁴

Selvsagt var ikke museets oppfatninger om ”det norske folk” så statiske som dette populærbildet kunne tyde på. Tvert imot skjedde det viktige endringer i perspektiver og interessefelt som avspeilet at museet var en del av samfunnet og forholdt seg til politiske og ideologiske strømninger i sam-tiden. Ett slikt interessefelt kom til uttrykk da museet opprettet en egen avdeling for arbeiderminner, og la ned et stort arbeid i å

samle stoff om en samfunnsklasse som før hadde vært lite fremme i museets oppmerk-somhet. I Friluftsmuseet kom denne inter-essen for arbeidermiljø og småkårsfolk til uttrykk ved gjenoppføringen av husene fra arbeiderbydelen Enerhaugen og en husmannsplass fra Trøndelag.

Et viktig tidsskille for Norsk Folkemuseums holdning til begrepet ”det norske folk” kom med opprettelsen av museets samiske avdeling i 1951. Bakgrunnen for den nye avdelingen var et forslag fra Etnografisk Museums bestyrer, Gutorm Gjessing, om at den samiske samlingen der skulle overføres til Norsk Folkemuseum. Gjessing begrunnet forslaget først og fremst praktisk og økonomisk: Folkemuseet hadde bedre plass, et vel utbygd pedagogisk apparat og ”en mer elastisk økonomi”. Men det var også mer prinsipielle og kulturpolitiske grunner: Ved at den samiske samlingen ble flyttet til Norsk Folkemuseum ville samene bli ”stilt på likefot med andre norske borgere”.⁵ Både Gjessing og Folkemuseets direktør Reidar Kjellberg – som Gjessing hadde diskutert saken med på forhånd – var politisk aktive på venstresida, og den omdefinering-en av samenes plass som lå i overføringen, inngikk uten tvil i et videre samfunnssyn hos dem begge.

Sett i et historisk perspektiv kan det heller ikke være tvil om at overføringen var et fremskritt. Samene ble fra nå av formidlet i en norsk og nordisk sammenheng, og ble dermed mindre ”fremmedartet” enn de uvegerlig måtte bli i på Etnografisk Museum. Innsamlingen av gjenstander og annet stoff fra samisk miljø kom også mer på linje med innsamling av norsk materiale, blant annet ble det nå lagt større vekt på å få med opplysninger om eiere og brukere, og andre opplysninger som kunne sette gjenstandene inn i en større sammenheng.

En annen sak er at utviklingen i den samiske nasjonsbyggingen i årene etterpå, med understrekingen fra samisk hold av at samene er et eget folk, forskjellig fra det norske, på sett og vis kom til å undergrave argumentasjonen fra femtitallet. Gjessing selv antydte senere i livet at han kanskje ville ha valgt annerledes, dersom han hadde kunnet ane den utviklingen som skjedde i de følgende årtiene (Gjessing 1973:142). I dag er det en klar oppfatning i samiske fagmiljøer om at utviklingen av egne samiske institusjoner på mange samfunnsfelt, for eksempel innen kulturminnevernet, også må gjelde forvaltningen av samisk kulturarv i museumssamlinger. Dette er i dag et aktuelt tema både blant samiske museumsfolk og i samiske politiske sammenhenger. Likevel er det klart at samene fortsatt vil være en del av "det norske folk" i ordets videste betydning, og norske museer med samiske samlinger vil fortsatt ha viktige oppgaver knyttet til det samiske i sitt arbeid og ansvarsfelt.

En ny endring i forståelsen av begrepet "det norske folk" kom med den innvandringen fra fjerntliggende land som begynte omkring 1970, og som fortsatt foregår. Innvandringen har gitt seg utslag i mange praktiske endringer i samfunnslivet. Noen steder har utfordringene kommet raskt og med stor styrke, slik som i skolens oppgaver med morsmålsundervisning og tilpasning til ulike religiøse og kulturelle praksiser. I museumsverdenen har erkjennelsen av nye oppgaver kommet mer gradvis. Ved Norsk Folkemuseum skjedde det en viktig prinsipiell endring i 1987. Museet sto da oppe i en omfattende omstillingsprosess, som også innebar en kritisk vurdering av museets formålsparagraf. Nå foreslo Vitenskapelig avdeling at paragrafen skulle endres fra at "Museets formål er å samle, bevare og utstille bygninger og gjenstander som belyser *det*

norske folks liv og livsvilkår" til "...som belyser *liv og livsvilkår i Norge*" (forf. uthevinger).⁶ Begrunnelsen for endringen var nettopp at den gamle formuleringen kunne virke uheldig med tanke på innvandrere og minoritetskulturer. Forslaget ble vedtatt og formålsparagrafen endret, til den formulering som fremdeles gjelder.

Det kom også forslag om at museet skulle utarbeide et minoritetsprogram, som skulle omfatte for det første en prinsipplærning om at museet så dette feltet som en særlig oppgave, og for det andre en handlingsplan for dokumentasjon og innsamling. Også dette fikk tilslutning. Men store oppgaver ved museet i de følgende årene førte til at intensjonene i forslaget ikke ble fulgt opp, selv om viktigheten av temaet ble tatt opp i ulike sammenhenger (Pareli 1993, 1994). Innvandringens mangfold ble markert i mer sporadiske tiltak, slik som flerkulturell St. Hansfeiring, og en temautstilling om nye bryllupsskikker i Norge, laget i samarbeid med IKM – Internasjonalt Kultursenter og Museum.⁷ Men en mer permanent utstilling med innvandrertema var avhengig av en kontekst hvor dette temaet kunne innpasses.

Anledningen kom med museets store gjenreisningsprosjekt ved overgangen til det nye århundre: Leiegården fra Wessels gate 15 i Oslo. Her ble det besluttet å innrede et innvandererhjem som en permanent utstilling. Omtrent samtidig tok museet initiativ til et stort dokumentasjonsprosjekt om innvandringen, kalt "Norsk i går, i dag og i morgen". I dette prosjektet, som er et samarbeid med IKM, er innsamling av innvandreres livshistorier en viktig del. Et stort dokumentasjonsmateriale er nå under bearbeiding og ordning ved museet. Prosjektet har også produsert flere mindre temautstillinger. (For mer om dette prosjektet, se Boe 2004).

Den gjenreiste leiegården fra Wessels gate 15, der innvandrereleiligheten ligger i andre etasje over porten. At innvandring har lang tradisjon i norsk historie, kan illustreres av flere av bygningene videre nedover langs gaten, slik som Collettgården fra 1600-tallet og Chrystiegården fra 1761. For enden av gaten ligger gamle Enerhaugen, der vi blant annet finner svenske arbeidsinnvandrere fra 1800-tallet. Foto: Leif Pareli

Utstillingens ramme: Leiegården fra Wessels gate

Norsk Folkemuseum hadde lenge hatt ønske om å gjenoppføre i Friluftsmuseet en leiegård fra en av Oslos sentrale bydeler, en bygningstype som er svært karakteristisk for hovedstadens sterke vekstperiode i andre halvdel av 1800-tallet. Anledningen bød seg i 1999, da museet fikk tilbud fra OBOS om å overta en treetasjes hjørnegård fra Wessels gate 15 på Meyerløkka, rett bak det gamle Rikshospitalet (nå Pilestredet Park). OBOS, som ønsket å bygge nytt på eiendommen, ville forære den gamle gården til Norsk Folkemuseum, og ga samtidig økonomisk støtte til den museumsfaglige dokumenta-

sjon og riving av gården, og gjenoppføring-en på museet. Dette var en omfattende og arbeidskrevende prosess, som strakte seg over årene 1999 – 2001. OBOS fulgte dessuten opp med støtte til de forskjellige utstillingene som etter hvert ble laget, og som i dag fyller første og andre etasje i huset. Også for videre utstillinger, i gårdens tredje etasje, er det gitt tilsagn om støtte. (For en redegjørelse om gården og de forskjellige utstillingsprosjektene, se Bing 2004.)

I diskusjonene om hvilke bomiljøer som skulle få plass i gården, ble det snart enighet om at én leilighet skulle vise et innvandrerhjem. Det ble tidlig bestemt at beboerne skulle være pakistanere, fordi

dette er den mest tallrike utenomeuropeiske innvandrerguppen i hovedstaden, og også den som i størst grad setter synlig preg på bybildet. Årstallet som skulle vises var i utgangspunktet åpent. Men både ut fra praktiske forhold og ut fra ønsket om dette skulle bli mest mulig et samtidsprosjekt, ble det bestemt å legge utstillingen så nært opp mot nåtid som mulig. Den er derfor fastsatt til året før utstillingen åpnet, nærmere bestemt en dag under fastemånedens ramadan, i november – desember 2002. Disse beslutningene, som ble tatt helt i begynnelsen, kom til å utgjøre viktige premisser for hvordan utstillingen skulle utformes. Utformingen ble også betinget av den konkrete plassen som ble avsatt for utstillingen, en treroms leilighet på omkring sytti kvadratmeter. Størrelsen satte begrensninger blant annet for hvor mange mennesker som kunne tenkes å bo der, og planløsningen var viktig for hvordan leiligheten kunne tenkes brukt. Blant annet var det ønske om å kunne illustrere at mange muslimske innvandrere legger vekt på å holde menns og kvinners sfærer skilt, slik at det ved besøk av andre enn nære slektninger ikke er kontakt mellom mannlige gjester og husets kvinner.

Et siste forhold som satte rammebetingelser for utformingen av utstillingen var ønsket om å holde mest mulig fast ved bygningens historie, slik den kom til uttrykk i romløsninger, veggplasseringer og døråpninger, og i bevarte bygningsdeler så som listverk, dørblad, håndtak, brytere, ledninger og rør. Slike detaljer er rundt om i gården beholdt så langt det har vært forenlig med de enkelte utstillingsprosjektene.

Informantene

Da beslutningen var tatt om at en av utstillingene i leiegården skulle vise et pakistansk

innvandrers hjem, reiste det med én gang flere viktige prinsipielle og praktiske spørsmål. Skulle vi sikte mot å gjenskape ett bestemt hjem, eller skulle vi konstruere en syntese av flere ulike hjem? Og hvor kunne vi hente kunnskaper om pakistanske bomiljøer i Norge?

Det var lite å finne i litteraturen. Opplysninger hos samfunns- og kulturforskere som har arbeidet med innvandrermiljøer i Norge var stort sett kortfattet og lite detaljerte når det gjaldt hjeminnredning (Lien 1982, Ruud 1987). I museets egne arkiver fantes bilder fra noen få innvandrers hjem, tatt i forbindelse med en intervjuundersøkelse noen år tidligere. Disse ga verdifulle opplysninger, men var for sporadiske til å kunne gi grunnlag for å gjenskape hele interiører. Mer detaljert var en prosjektrapport fra et svensk museum, om dokumentasjonen av et tyrkisk innvandrers hjem i Södertälje (Flinck 1990). Denne, og annen litteratur fra Sverige (for eksempel Daun og Ehn 1989, Ehn 1990), vitner om at de materielle sidene ved det flerkulturelle samfunn lenge har vært tema for forskning i vårt naboland. Eksempelet fra Södertälje hadde likevel begrenset overføringsverdi, siden det både kom fra et annet land og dessuten dreide seg om en annen nasjonalitet enn den som var aktuell for Folkemuseet.

Det ble derfor klart at museet måtte ut og skaffe seg kunnskap direkte hos pakistanske innvandrere i Oslo. Men hvordan få til det? Hjemmet er bokstavelig talt en privat sfære, og de fleste vil nok betakke seg for å la en fremmed komme inn og kikke i skuffer og skap, særlig når det dreier seg om en forsker som skal samle data for å lage en utstilling om det han ser. Slik vil vel de fleste tenke, uansett nasjonalitet. Når det gjelder en innvandrerguppe som pakistansere, vil trolig kulturelle og religiøse faktorer skape hindringer i tillegg.

En annen begrensning måtte tas med i bildet: Det var nødvendig at informasjonen måtte komme fra et hjem der de fysiske rammene lignet de i leiegården fra Wessels gate. Betydningen av dette ble klar for meg da jeg, som ledd i et annet prosjekt, besøkte en pakistansk familie bosatt i en nyere drabantbyblokk (Pareli 2003). Det viste seg der at de fysiske rammene, både når det gjaldt rommenes størrelse og slike detaljer som vinduenes utseende, gjorde at innredningen der var til liten nytte for utstillingen som skulle lages i Wesselsgate-gården.

Problemet med informanter løste seg heldigvis ganske raskt. Tilfeldigvis kjente jeg til en pakistansk familie som trolig kunne passe til Folkemuseets behov. Et par år tidligere hadde jeg deltatt i et prosjekt ved IKM om en utstilling kalt ”Bo i lag, i går og i dag”, som med utgangspunkt i en gråbeingård på Oslos østkant fortalte om innvandring i et historisk, så vel som et nåtidig, perspektiv.⁸ En av de pakistanske familiene i gården hadde den gang gjort inntrykk på meg ved sin åpne og positive holdning til prosjektet. Det var nærliggende å kontakte dem og spørre om de kunne tenke seg å være med på dette nye prosjektet. Samtidig la jeg ikke skjul på at dette samarbeidet i så fall ville bli mye mer omfattende og krevende for dem enn de begrensede innslagene i ”Bo i lag”-utstillingen. Heldigvis var familien også denne gangen både gjestfri og velvillig. Jeg ble tatt godt imot på det første av mange hjemmebesøk, og både skuffer og skap ble åpnet for mitt blikk og mitt kamera. Gjestfriheten ble ikke mindre da jeg etter hvert begynte å ta med min medarbeider, etnologen Birte Sandvik. Hun ble en uvurderlig hjelp i arbeidet, ikke minst ved sin skarpe observasjonsevne når vi samtidig med kakespising og hyggeprat prøvde å merke oss så mange detaljer i innredningen som mulig. Trolig

gjorde hennes deltakelse også at disse besøkene ble mindre ”farlige” enn når det kom en enslig mann – iallfall så vi etter hvert lite til familiens mannlige medlemmer, og det var mor og den ene datteren som ble våre viktigste informanter.

Familien – heretter kalt ”hovedinformantene” eller ”familien H” – besto av far, mor og fire hjemmeboende barn (tre døtre og en sønn) i alderen 10 til 22 år. I tillegg kom en datter som hadde giftet seg kort tid før og flyttet til en drabantby. Familien hadde bodd i gården siden syttitallet, og alle barna hadde hatt hele oppveksten der. Leiligheten på tre rom var på mange måter ganske lik den som skulle brukes på museet, men den hadde også noen forskjeller som hadde betydning for utstillingen. Det gjaldt blant annet romløsningen. I Wessels gate kan gjester på besøk komme rett inn i stua, det offisielle mottagelsesrommet, uten at de trenger gå gjennom andre rom. I leiligheten på Tøyen derimot må man gå gjennom kjøkkenet for å komme til stua. Det likte moren dårlig, ikke av religiøse grunner, men fordi gjestene da kunne se om det var mye rot på kjøkkenet. En annen forskjell var at i museumsleiligheten ble det vanskelig å få innpasset soveplasser til så mange, så det måtte bli færre barn i ”beboerfamilien” der. Disse faktorene var likevel ikke så viktige at det hadde noen stor betydning for prosjektet. Tvert imot var konklusjonen at familien H, og leiligheten de bodde i, passet godt for den utstillingen Folkemuseet skulle lage. Når familien i tillegg var positiv og villig til å gi oss den informasjonen vi trengte, var det ytterligere gode grunner til å legge dette konkrete hjemmet til grunn for utstillingen.

Hjemmet som ble bygd opp på museet ble altså i hovedsak, og i svært mange detaljer, gjort så likt hjemmet til familien H

Stua i utstillingshjemmet, fotografert kort før åpningen. En plexiglassvegg tvers gjennom rommet skiller publikum fra møbler og gjenstander. Bildet er tatt fra døren ut til trappegangen. Til venstre er døren til foreldrenes soverom, til høyre utenfor billedkanten er barnas soverom, som også er gjennomgang til kjøkken, bad og gang. Sofagruppen i mosegrønn velur ble kort tid etter vannskadet på grunn av en feil i sprinkleranlegget, og ble skiftet ut med en i gammelrosa velur. Foto: Leif Pareli

som mulig. Der hvor det bevisst ble gjort endringer, var det enten ut fra at romstørrelser og planløsning gjorde slike endringer nødvendige, eller ut fra observasjoner vi gjorde i andre pakistanske hjem som vi etter hvert besøkte. Noen detaljer ble også endret fordi vi av etiske grunner ikke ville gå informantene altfor nært innpå livet. I ettertid ville det kunne oppleves som overtramp i forhold til deres integritet. Men i det store og hele ble hjemmet til familien H modell for det pakistanske hjemmet på Norsk Folkemuseum. At kopieringen var vellykket, fikk vi bekreftet av mor og datter da de kom på inspeksjon i den nesten ferdige utstillingen. De rettet bare på noen småting, og konkluderte så med at dette var

blitt ”et godt muslimsk hjem”. En annen bekreftelse på at museumshjemmet ligger nært opp til originalen på Tøyen var det at under åpningen, der flere venner av familien møtte opp, utbrøt en av datterens venninner at ”Åh, det er jo *akkurat slik* dere har det!”

Individuelt eller typisk?

Avgjørelsen om å basere utstillingen på ett bestemt hjem, aktualiserte spørsmålet om hvorvidt dette hjemmet kunne sies å være typisk for pakistanske hjem i Oslo. Selvsagt kunne vi ikke ta sikte mot å skape en utstilling som ville være dekkende for alle slike hjem. Det ville være like meningsløst

som å prøve å lage en utstilling som er skulle være dekkende for alle norske hjem. Dette ville bli ett eksempel, et utsnitt av en sammensatt virkelighet. Men vi måtte forsikre oss om at ikke denne bestemte familien hadde en så spesiell smak at utstillingen ville gi et helt feilaktig inntrykk av hvordan pakistanere flest har det.

Derfor arbeidet vi samtidig med dokumentasjonen av familien H også med å etablere flere kontakter blant pakistanere i Oslo, og dro på hjembesøk der det var mulig. Det ble ikke foretatt noen systematisk dokumentasjon av disse hjemmene, men besøkene ga tilstrekkelig informasjon til at vi fikk forvisset oss om at familien H ikke var eksentrikere. De avvikene de hadde fra det vi så ellers, var stort sett trygt

innenfor rimelighetens grenser. En av dem er at de har sofagruppe i velur, mens stereotypien sier at ”alle” pakistanere har skinnsofa. Men informanter vi tok dette opp med, var samstemte om at velur også var helt i orden, selv om de fleste syntes skinn var finere.

Besøkene hos de andre familiene ga imidlertid grunnlag for en del avvik fra innredningen hjemme hos familien H. Blant annet satte vi inn en kombinert takvifte og lampe i stuetaket, etter å ha sett at slike vifter er vanlig hos pakistanere i Oslo – i større leiligheter kan det være opp til fire-fem stykker. Hos familien H. fantes den ikke. Derimot skifter de etter eget utsagn stadig taklamper, fordi en slektning i Pakistan har lampebutikk. En prisme-

Alt ved første besøk hos familien H ble jeg imponert over denne sengen, og de stadig varierte sengeteppene. Siden familien ga inntrykk av å være lei av den, prøvde vi å få kjøpt den til utstillingen. Men avgjørelsen trakk ut, og det endte med at museet isteden kjøpte nöttetre-modellen, som jo var enda flottere. Noen måneder senere kjøpte familien H ny seng på IKEA, og den hvite sengen ble kastet, uten at museet fikk sjansen til å redde den. Foto: Leif Pareli

krone som først hadde hengt i stua havnet derfor etter hvert på soverommet, og der ble den plassert også i museumsleiligheten. Slike ommøbleringer eller utskiftninger var det for øvrig mange av i de to årene vi prøvde å dokumentere hjemmet til familien H, og det skapte diverse komplikasjoner for arbeidet. Det virket som om utskiftingene skjedde nokså impulsivt, og det var frustrerende for oss museumsarbeiderne at inventar plutselig var blitt kastet, til tross for at familien flere ganger hadde lovt å ikke kaste noe uten å varsle oss først. Det virket som om de ikke riktig forsto vårt sterke ønske om å få tak i ”det autentiske”.

Et eksempel som illustrerer dette er familiens store dobbeltseng, med en særpreget, buet sengegavl med innebygd klokke og radio, og med stadig nye, lekre sengetepper og pynteputer. Den fascinerte både

meg og min kollega, og vi la ikke skjul på at vi veldig gjerne ville kjøpe den til utstillingen. Familien ga først inntrykk av at de var lei hele sengen, som de hadde hatt siden åttitallet, og de kunne godt tenke seg å forære den til museet. Men noen konkret avtale ble det aldri. Det virket som om de hadde ombestemt seg. Vi ville ikke presse på, og endte med å finne en annen seng. Men da vi noen uker etter utstillingsåpningen besøkte familien igjen, viste de oss stolt sin nyeste anskaffelse, en dobbeltseng fra IKEA. Den gamle åttitalssengen hadde de dumpet på fyllinga.

Nå var ikke den sengen som ble valgt til utstillingen noen dårlig erstatning, selv om den altså ikke var like ”autentisk” som den særpregete modellen hos familien H. Sengen som ble innkjøpt er en luksuriøs modell i høyglanset imitert nøttetre, med lampett-

Sengen i museumsleiligheten er et flott blikkfang, med sine lampetter, speil og forgylte lister. Den må sies å være en nøkkelgjenstand i utstillingen, siden slike imponerende dobbeltsenger ser ut til å være vanlige hos pakistanske innvandrere. Sengeteppet og putene er produsert i Tyrkia og innkjøpt i en butikk på Grønland. Også det florlette, røde sløret som ligger henslengt på sengen, er kjøpt på Grønland. Foto: Leif Pareli

er, speil og gull-lister, samt innebygd klokke, radio og kassettpiller. Den ble valgt ut fra en opplysning vi fikk om at "alle pakistanere i Oslo ønsker seg en slik seng!" Dette utsagnet ble sjekket hos den aktuelle møbelhandleren, som kunne bekrefte at denne modellen er svært populær, og at det alltid er innvandrere som etterspør den. I utstillingen er denne sengen blitt et visuelt høydepunkt, utstyrt med forseggjort sengeteppe med pyntesløyfer, og puter i matchende silkestoff. På nattbordene står på den ene siden en moské klokke – et moskéformet vekkerur som istedenfor ringelyd vekker med imitert bønneutrop. På den andre siden står den populære serviettboxen med rokokko-dekor i gull – denne boksen fant vi i så å si samtlige av de hjemmene vi besøkte i dette prosjektet.

Valgene om hvilke slike typiske gjenstander som skulle tas med, gir dessuten her som ellers grunn til å stille spørsmålsteget ved hva som er grunnlaget for en bestemt gjenstands popularitet. Takviften er et eksempel. Den er vanlig hos pakistanere i Oslo, men temmelig uvanlig hos deres nor-

ske naboer. (Dette er en antakelse; det finnes neppe noen dokumentasjon av hvor utbredt slike vifter er i norske hjem). Trolig er takviftens popularitet hos pakistanere i Oslo en overføring fra opprinnelseslandet, der slike vifter for det første har en viktig funksjon under hete klimaforhold, og for det andre har et høystatuspreg som trolig går tilbake til boskikken hos den britiske herskerklassen i kolonitiden.

Etiske problemer

Det var klart fra begynnelsen at det å lage en utstilling om en pakistansk familie ville innebære helt andre etiske problemstillinger enn fremstilling av en norsk familie. Vi føler oss som regel på rimelig trygg grunn i å vurdere om en norsk informant kan presenteres med navn og andre personlige opplysninger i en slik sammenheng. Begge de andre utstillingene i Wesselsgate-gården som er bygd på nålevende informanter, presenterer disse beboerne for publikum både med navn og bilde. Denne løsningen er selvsagt valgt i samråd med informantene

Også den forgylte serviettboxen og den like gullglitrende moskéklokken kan med en viss rett kalles nøkkelgjenstander, ut fra deres store popularitet. Da en informant ble bedt om å peke på noe i utstillingen som kunne stå som representanter for den pakistanske kulturarven, valgte han nettopp disse to. Men det er ingenting spesifikt pakistansk over disse gjenstandene, de er vanlige over hele den muslimske verden. Begge er for øvrig laget i China. Foto: Leif Pareli

selv. Andre museer har valgt andre løsninger for lignende prosjekter. Spørsmålet om anonymisering eller identifisering avhenger av konteksten, av ulike fagtradisjoner, og ikke minst av informantenes egne ønsker – og deres forutsetninger for å vurdere konsekvensene.

Selv ga familien H helt fra begynnelsen uttrykk for at de ikke hadde noe imot å bli presentert med fullt navn – de hadde ingenting å skjule, som de sa. Vi ved museet mente dette var umulig for oss å vurdere. Trolig var det også ganske umulig for informantene selv å kunne vite noe sikkert om dette, siden prosjektet var noe helt nytt for dem, og for deres omgivelser. Her var en muslimsk familie som hadde sluppet inn en fremmed mann, ikke bare inn i hjemmet

men helt inn i kvinnenes soverom, med andre ord hjemmets mest private område. Det ville ikke være usannsynlig om noen med mer konservative holdninger ville reagere negativt på dette. Det var heller ikke vanskelig å se for seg at negative sanksjoner i nærmiljøet kunne få drastiske følger for informantene, for eksempel når det gjaldt oppfatninger om ærbarhet og ære, med de mange konsekvenser dette kunne få, både for enkeltpersoner og for hele familien.

Det var klart at vi måtte innta en førevarsholdning, og gå ut fra at det kunne komme negative reaksjoner som kunne få følger for informantene. Fra samarbeidet med IKM kjente jeg til iallfall ett eksempel på slike reaksjoner, uforutsett ikke bare av museet men av informanten selv, og med

Familiebildene i reolen viser de tre døtrene i utstillingens konstruerte familie, og det første barnebarnet. Den yngste datteren, som fremdeles bor hjemme, er avbildet som rødross. Over reolen henger et landskapsbilde der fossefallet er ”i bevegelse” – et blikkfang som de fleste blant publikum legger merke til. Et annet blikkfang er TV-skjermens praktfulle dansescene. Gjennom døråpningen ser vi inn til barnerommet. Alle gulvene har heldekkende tepper, men der publikum går er det lagt plastbeskyttelse over. Foto: Leif Pareli

alvorlige negative følger for henne det gjaldt. På den tiden utstillingen ble laget gikk debatten høyt rundt boka om bokhandleren i Kabul. Et hovedpoeng der var jo nettopp de uoverskuelige konsekvensene av at informantene ikke var blitt anonymisert. Samtidig kunne den saken også illustrere hvordan anonymisering nok kan føre til at fortellingen mister noe av sin kraft og sitt preg av autenticitet. Slik ville det trolig også være her. Beslutningen ble likevel å holde familien H mest mulig skjult, og vi konstruerte isteden en fiktiv beboerfamilie, som i utstillingen kommer til syne på fotografier i reolen i stua. Bildene er lånt fra forskjellige informanter og satt sammen til en konstruert familie, men ingen av dem er fra familien H.

På den annen side ville det være nokså naivt å tro at informantfamilien kunne holdes anonym i de sammenhenger der det virkelig teller, nemlig i forhold til andre pakistansere i Oslo. Der fins det omfattende informasjonsnettverk for å holde rede på hverandre. Det er sannsynlig at de som måtte være interessert i å vite hvem familien H er, nokså lett kan finne det ut. Heldigvis ser det så langt ut til at våre bekymringer for eventuelle negative reaksjoner var unødvendige. Familien selv sier de ikke har opplevd noe negativt, og de pakistanske museumsbesøkende vi har snakket med, har alle vært positive til prosjektet. Ingen har kommet med kritikk av familien som har utlevert seg så sterkt. Det trenger selvsagt ikke bety at motforestillinger eller negative holdninger ikke finnes. Det betyr heller ikke at ikke negative holdninger kan komme frem senere. Men så langt har altså de åpne reaksjonene vært entydig positive.

Prosjektgjennomføringen, en læreprosess

Den praktiske gjennomføringen av utstill-

ingen, med oppsporing, utvelgelse og anskaffelse av gjenstander, og montering i utstillingsrommene, ble en interessant tid for oss, der mange uventede problemer dukket opp. Informantfamiliens leilighet fikk sin form på åttitallet, da Byfornyelsen hadde rehabilitert gården og slått sammen to småleiligheter til en treroms. Siden hadde familien pusset opp i flere omganger, blant annet hadde stua fått nye tapeter for seks-syv år siden. Nøyaktig samme tapet var ikke å finne, og vi måtte velge mellom tre-fire som kom nokså nær opptil den originale. Valget ble gjort i samråd med familien, som fikk se på prøvene og uttale seg om hvilke de syntes lignet mest. Det samme ble gjort med gulvteppene. I hovedsak ble rommene ganske like de hos familien H.

Møblene i pakistanske hjem i Norge kommer som regel fra vanlige norske møbelbutikker eller fra brukthandler og loppemarkeder, og vi kunne finne likedanne eller lignende ting ved å jakte på slike steder. Det som er "unorsk" i hjemmet, er særlig mindre ting som pynt på veggene og i reolen, og tekstiler som gardiner, portierer og sengetepper, samt sofaputer og nakkeduker (en liten duk over stol- eller sofaryggen, det man med et litt gammeldags uttrykk kaller en antimakassar). Mye av dette kunne vi finne i butikker på Oslos østkant som spesielt retter seg mot innvandrere. Det gjelder for eksempel små veggbilder med Koran-sitater i gullbrodert arabisk skrift, og lignende pynteting. En del gjenstander fikk vi fra familien H, blant annet sofaputer og nakkeduker brodert i samme mønster. Dette er saker de kjøper nye sett av hver gang de er på feriebesøk i Pakistan. En kollega ved museet, som skulle til Pakistan på et faglig oppdrag, kjøpte inn veggteppe med bilde av moskeen i Mekka, samt lampetter og pyntegjenstander. En pakistansk informant bidro

med et bønneteppe, innkjøpt under pilgrimsreise til Mekka. Det er da vanlig å kjøpe flere slike tepper, som etterpå blir brukt som gaver til slekt og venner. I leiligheten ligger bønneteppe sammenrullet på soverommet. Hos noen informanter hadde vi sett slike tepper liggende rullet ut og klart til bruk, men fru H understreket at hun foretrakk teppet sammenrullet. Man ikke skal trække på et bønneteppe, og i en liten leilighet er dette nesten ikke til å unngå. Et triks er riktignok å brette det ene hjørnet inn, for da regnes teppet som sammenrullet og det gjør ingen skade om man uforvarende trækker på det. Men det er like enkelt å rulle det helt sammen, mente hun. Det er

soverommet som gjør tjeneste som bederom, i museumsgården så vel som hos familien H. Et pussig sammenreff var det at da vi under monteringen av utstillingen skulle finne *qibla* (retningen mot Mekka, som en muslim alltid trenger å ta rede på før bønnen, for å kunne vende seg i riktig retning) viste det seg at den var vinkelrett mot vindusveggen. Leiegården fra Wessels gate var altså på museet blitt satt opp med fasaden rett mot Mekka – uten at dette var til-siktet; bygningens plassering var bestemt av gateløpet i Friluftsmuseets byavdeling, der gården ligger.

Andre gjenstander i utstillingen er mer hjemmekjente for norske besøkende, men

Den yngste datteren regjerer nå alene på rommet hun før delte med to søstre. Datamaskinen er på flere måter en nøkkelgjenstand i leiligheten, ikke minst fordi mange blant publikum stusser over at pakistanere har den slags! Den er også viktig for brukeren. Ikke minst jenter, som ofte holdes under streng kontroll og ikke får gå ut på egen hånd om kvelden, bruker internett som en viktig kanal ut til verden der ute. Silkemaleriet over sengen er den islamske trosbekjennelsen i arabisk kalligrafi. Slike tavler med Guds navn henger i alle husets rom, ”for da våker Gud over den som er i rommet”. For øvrig vitner bildet om at også innvandrere kjøper mye av sitt innbo på IKEA. Foto: Leif Pareli

ikke mindre viktig som utstillingselementer. På barnerommet står en datamaskin, programmert til å vise skiftende skjermbilder fra pakin.no. Dette er et nettsted der pakistansknorske ungdommer debatterer alt mulig som ungdom er opptatt av. For andre er det et interessant kikkhull inn til denne ungdommens tankeverden. Det er for øvrig til ettertanke at ved omvisninger har flere blant publikum vist høylydt forbauselse over å se at pakistanere i Oslo har datamaskin og internett hjemme – en ufrivillig avsløring av feiloppfatninger som utstillingen forhåpentligvis bidrar til å rette på.

Mens datamaskinen er barnas domene, er fjernsynet i stua et viktig møbel for hele familien. Hvilke kanaler og programmer som blir sett på rundt i hjemmene, kunne i seg selv være tema for et interessant studieprosjekt. Viktig for mange er Prime TV, en kabel- og parabolkanal for pakistanere, produsert av et selskap i London. I tillegg er video- og DVD-spillere fast inventar, og viser det siste i indisk og pakistansk film fra video- og platebutikkene på Tøyen og Grønland. I utstillingen er fjernsynet programmert til å vise en flott dansescene fra en indisk Bollywoodfilm, der bilde og lyd i forening er sentrale for stemningen i utstillingen. Denne filmen har for øvrig medført en av de få kritiske kommentarene til utstillingen fra pakistansk hold. Under åpningen påpekte noen at en pakistansk utstilling ikke burde vise en indisk film, på grunn av de politiske uoverensstemmelsene mellom de to landene.⁹ På den annen side har flere andre informanter forsikret oss at *alle* pakistanere i Oslo ser på Bollywoodfilmer. Datteren i familien H kunne til og med fortelle at akkurat den filmen museet hadde valgt, var en av de mest populære akkurat da. En av grunnene til det var at den berømte stjernen som har hovedrollen er muslim. Og siden dette prosjektet jo

blant annet dreier seg om kulturblanding, har vi valgt å la den indiske filmen fortsette.

Mens det er forholdsvis enkelt å bruke levende bilder og lyd som stemningsskapende innslag i utstillingen, er det vanskeligere å formidle andre sanseintrykk som også burde være med, ikke minst duften og synet av den maten som en gjest alltid vil bli oppvartet med i et pakistansk hjem, og som vi alltid fikk rikelig av ved våre besøk hos familien H. Nesten alle dokumentasjonsbildene fra familiens hjem viser stuebordet fullsatt av skåler og fat med mange slags spennende matretter. Tidlig i prosjektet hadde vi planer om å vise denne imponerende borddekningen i utstillingen. Men dette kom i konflikt med at det samtidig var et ønske om å legge utstillingen tidsmessig til fastemånedens ramadan, fordi fasten er et særpreget innslag i dagliglivet i muslimske familier, og en skikk som er fremmedartet for de fleste andre, og derfor viktig å kunne formidle i utstillingen. Tidfesting til ramadan gir også anledning til å formidle til publikum at religionen har større betydning for pakistanere flest enn for nordmenn flest. Løsningen ble å fastsette at vi i utstillingen befinner oss en dag under ramadan 2002, det vil si i november-desember. En kalender på kjøleskapdøra regner opp de nøyaktige tidspunktene for fastens begynnelse og slutt i Oslo, med justering for andre norske byer alt etter om de ligger lenger øst eller vest enn Oslo (i Kongsvinger begynner og slutter fasten fem minutter tidligere enn i Oslo, i Drammen to minutter senere og i Bergen nesten en halv time senere enn i Oslo). Publikum besøker utstillingen på dagtid, og da er det fastetid. Stuebordet står derfor uten mat. Men dersom publikum kikker inn på kjøkkenet vil de se at der er matlagingen i full gang, som forberedelse til *iftar*, måltidet som avslutter dagens faste.

De mange handlerundene i Oslos innvandrerbutikker som var nødvendige for å skaffe alt som trengtes til utstillingen, var i seg selv så lærerike at vi som arbeidet med prosjektet fikk en følelse av at dette nesten måtte sees som en egen type feltarbeid. Særlig gjaldt det der slike handlerunder foregikk sammen med pakistanske informanter.¹⁰ Noen ganger kunne små detaljer gi innblikk i problemfelt som går rett inn i samfunnsdebatten omkring innvandring og det flerkulturelle. For eksempel oppdag- et vi, da datterens sminkebord skulle fylles, at blant bordets tuber og glass måtte det absolutt være en hudblekekrem. ”En sånn har *alle* pakistanske jenter i Norge” fikk vi høre. Dette ledet oss til en lærerik leksjon

om pakistanernes velutviklede rangerings- system ut fra folks hudfarge, og betydning- en av blek hud for jenters sjanse på ekte- skapsmarkedet. Igjen et tema som kunne fortjene en egen studie. I det hele var pro- sessen med å produsere denne utstillingen så lærerik at den innbyr til oppfølging, med nye prosjekter innenfor det flerkulturelle feltet.

Et utgangspunkt for mange debatter

Spørsmål knyttet til innvandringen og det flerkulturelle er noe av det som diskuteres oftest og med sterkest engasjement i media og ulike fora, og i uformelle sammenheng- er. Ved omvisninger har iblant noen av

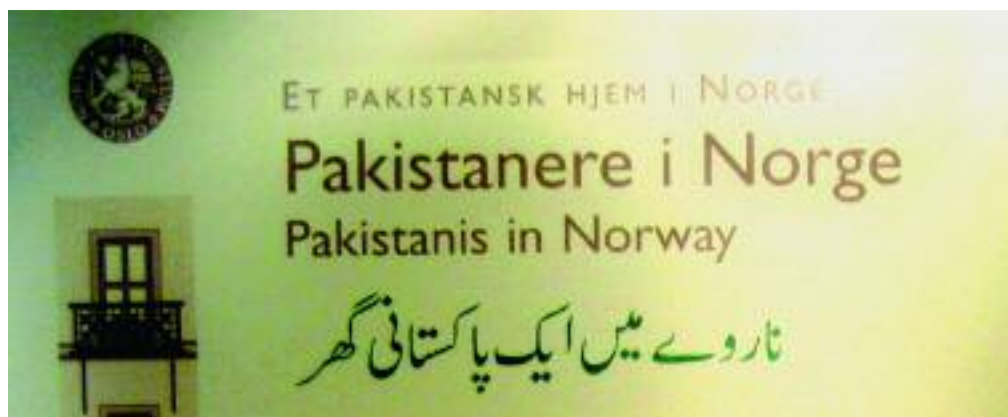

På kjøkkenet foregår forberedelsene til iftar, måltidet ved solnedgang som markerer at dagens faste er over, og man kan spise, drikke og hygge seg helt til daggry. Ramadan er derfor en tid da man går mye på besøk, og det lages spesiell festmat. Mange muslimer sier de spiser bedre i fastetiden enn resten av året. Her ser vi på kjøleskapet en kalender som viser døgnet fem bønnetider dag for dag gjennom året, og en mindre kalender som viser fastetidene for muslimer i Oslo under ramadan 1423 A.H. (etter Hedsjra, eller Profetens flukt), som tilsvarer november- desember 2002 A.D. (etter Kristi fødsel). På kjøkkenet henger også en vanlig, norsk kalender, som nok er den beboerne har mest bruk for, utenom de religiøse gjøremål. Foto: Leif Pareli

publikum påpekt som en mangel at utstillingen ikke sier noe om slike aktuelle temaer, slik som integrasjon, likestilling eller arrangerte ekteskap, for å nevne noe. Til det er å si at denne utstillingen dreier seg om noe annet. Selve formen, med korte introduksjonstekster ved inngangen mens leiligheten ellers får tale for seg selv, gir heller ikke rom for å ta opp for mange temaer. Men selv om det ikke sies noe eksplisitt om aktuelle debattspørsmål, er det absolutt mulig å bruke denne utstillingen som utgangspunkt for diskusjoner om slike temaer. Formidleren kan vise hvordan utgangsdørene og romløsningen gjør det mulig å ta mot gjester uten at de kommer i kontakt med husets kvinner, om nå dette skulle være en familie der slike regler praktiseres. Familiebildene på reolen kan brukes til å konstruere ulike livshistorier. Et av dem viser en pyntet brud. Hun ser ikke særlig lykkelig ut. Er det bare fordi pakistanske ærbarhetsregler påbyr at hun skal se blygt ned og ikke åpent vise følelser? Eller er det kanskje slik at hun faktisk ikke er så veldig glad? Mange fortellinger kan

skapes ut fra dette ene bildet. Slik er det med mye av det man ser i leiligheten.

Utstillingen kan også brukes til å formidle andre typer temaer enn slikt som er direkte knyttet til innvandrere. At en treroms leilighet kan gi plass til så mange mennesker, er antakelig vanskelig å forstå for norske barn, som stort sett er vant til eget rom. Her kan de lære om endringene i norske boligforhold i løpet av en generasjon eller to. Et annet tema som ofte kommer opp i reaksjonene hos publikum, er spørsmål knyttet til smak, og oppfatninger om hva som er stygt og pent. Noen har karakterisert interiøret i innvandrersleiligheten som kitsj, andre bruker uttrykk som overlesset eller glorete. Noen har spurt om vi ikke er redd for å ”henge ut” pakistannerne når vi viser hvor ”dårlig smak” de har. Vi som har arbeidet med prosjektet, har ikke sett slik på det. Målet har ikke vært å vise god eller dårlig smak (hva nå det måtte være) men å vise et stykke av virkeligheten. Dette mener vi også er den riktige holdningen om vi ser på Norsk Folkemuseums formålsparagraf. At det

Utstillingens tekster er samlet i entréen, som dermed har en annen karakter enn de andre rommene i leiligheten. Tekstene forteller om innvandring til Norge generelt, om pakistannere spesielt, og litt om hva som er særegent for et innvandrerhjem, og ikke minst for et muslimsk hjem. Dette siste er viktig fordi religion spiller en større rolle i dagliglivet for pakistannere flest enn for nordmenn flest. Alle tekstene er på norsk, engelsk og urdu. Foto: Leif Pareli

finnes ulike oppfatninger om stygt og pent kommer likevel ikke som en overraskelse. Også her kan altså utstillingen være utgangspunkt for diskusjoner, og gi stoff til ettertanke.

Det flerkulturelle Norge er et stort tema. Det kan virke uoverkommelig å gripe fatt i, ikke minst for museene. De har mye å ta vare på fra før, og mange fastgrodde forestillinger å forholde seg til, ikke minst om museenes posisjon og funksjon i brytningen mellom det vante hjemlige og det nye og ukjente. Det har tatt tid før museene har begynt å gripe fatt i de utfordringene det flerkulturelle innebærer. Heldigvis kan det se ut til at dette er i ferd med å endre seg. Norsk Folkemuseums innvandrerhjem er ett begrenset tiltak, og det kan selvsagt bare vise et lite utsnitt av denne store og sammensatte virkeligheten. Derfor er det verdifullt at museet også har initiert og deltatt i dokumentasjonsprosjekter med flerkulturelle temaer. Flere prosjekter vil utvilsomt komme. For én ting er sikkert: Det flerkulturelle vil by på mange utfordringer i årene fremover.

Noter

1. Utstillingsprosjektet er blitt til som resultat av innsats fra mange kolleger ved Norsk Folkemuseum. Her skal nevnes noen av de sentrale: Morten Bing har hatt ansvaret for hele prosjektet med den gjenreiste bygården fra Wessels gate 15, og har også deltatt i mange sider ved denne konkrete utstillingen. Torgeir Kjos har hatt ansvaret for utstillingstekniske spørsmål og koordinering av fremdriften i slike saker. Birte Sandvik har vært koordinator for mange faglige og praktiske oppgaver, og har dessuten deltatt i de fleste av besøkene hos den sentrale informantfamilien og oppfølging av kontakten med den, og i andre informantbesøk. Alle disse, og andre ved museet, har bidratt på mange måter og ofte langt ut over sine formelle oppgaver.
2. Som presisering av uttrykkene "innvandrer" og "pakistansk" slik de er brukt i teksten: I den aktuelle hovedinformant-familien er foreldrene innvandret fra Pakistan i voksen alder, mens alle barna er født og oppvokst i Norge. Ut fra dette

kalles denne konkrete familien en "innvandrerfamilie" i vår sammenheng, men dette er ikke ment som et generelt standpunkt til hvordan begrepet bør brukes i andre sammenhenger. Familien omtales som "pakistanere" fordi det var slik familiemedlemmene (også barna) omtalte seg selv for oss under våre samtaler, for eksempel når de beskrev hvordan "de" gjør noe på bestemte måter, i kontrast til hvordan "vi" ("de norske" omkring dem) gjør ting. Selvtilskrivningen som "pakistanere" gjelder altså for en norsk kontekst; utsagn fra våre samtaler tyder på at de situasjonsvis bruker andre kategoriseringer, for eksempel ved feriebesøk i Pakistan. Men dette er ikke et tema det har vært anledning til å gå nærmere inn på.

3. Se for eksempel NOU 1996:7 Museum: Mangfald, minne, møtestad
4. Sitert fra seminarinnlegg ved NF nov. 2004.
5. Gutorm Gjessing i brev til Det Akademiske Kollegium 18.1.1951, i NFs arkiv
6. Møtereferat 25.3.1987, i NFs arkiv
7. Utstillingen "Så tar jeg deg til brud i år" ble vist på Norsk Folkemuseum i 1995. Den er senere omarbeidet til vandretstilling av IKM.
8. Utstillingen ble vist på Oslo Bymuseum høsten 1998, og utstillingskatalogen utgitt som *Byminner* nr. 3-1998
9. Informanter opplyser at det i Pakistan er forbud mot å vise indisk film på TV
10. Morten Bing har lansert begrepet "samshopping" som betegnelse for denne type feltarbeid.

Litteratur:

- Bing, Morten 2004. "Hjem" på museum. Refleksjon rundt innredninger i et friluftsmuseum. I: Bjorli, T. m.fl. (red.): *Museum i friluft. By og Bygd XXXVIII*. Norsk Folkemuseum, Oslo.
- Boe, Liv Hilde 2004. Moské på Norsk Folkemuseum? I: Bjorli, T. m.fl. (red.): *Museum i friluft. By og Bygd XXXVIII*. Norsk Folkemuseum, Oslo.
- Daun, Åke og Billy Ehn (red.) 1989. *Blandsverige*. Carlssons bokförlag, Stockholm
- Ehn, Billy 1990. Bönemattor och empanadas. Om föremålens etnifiering. I Arvidsson, Alf m.fl. (red.) 1990: *Människor och föremål. Etnologer om*

- materiell kultur*. Carlssons bokförlag, Stockholm
- Flinck, Maria 1990. *Turkisk innredning och svensk standard*. Torekällsbergets museum, Södertälje. Rapport, upublisert
- Gjessing, Gutorm 1973. *Norge i Sameland*. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo
- Lien, Inger-Lise 1982. *To land og en fremtid*. Hovedfagsoppgave i sosialantropologi, Universitetet i Oslo, upublisert
- Mohn, Ingrid (red.) 1998: *Bo i lag, i går og i dag. Byminner 3-1998*, Stiftelsen IKM – Internasjonalt Kultursenter og Museum, og Oslo Bymuseum *Museum Mangfald, minne, møtestad*. NOU 1996:7
- Pareli, Leif 1993. Museene og det flerkulturelle Norge. Utfordringer og ansvar. *Dugnad 1-1993*.
- Pareli, Leif 1994. *Museumstiltak for innvandrerkultur*. Norsk Museumsutvikling, Skriftserie nr. 4/94
- Pareli, Leif 2003. *Kultur møte. Om innvandreres møte med Norge*. Prosjektrapport for delprosjekt Kultur møte, i Dokument 2000. Upublisert, under utgivelse.
- Pareli, Leif 2004. En gamme blant nasjonalskattene: Om samenes plass ved Norsk Folkemuseum. I: Bjorli, T. m.fl. (red.): *Museum i friluft. By og Bygd XXXVIII*. Norsk Folkemuseum, Oslo.
- Ruud, Marit Ekne 1987. *Historien om en gate. Motzfeldtgate på Grønland i Oslo 1890 – 1980 årene*. Mastergradsavhandling i etnologi, Universitetet i Oslo, upublisert.